

Bankválság és bankkonszolidáció a két világháború között, a Magyar Általános Hitelbank esete*

Pogány Ágnes

Budapesti Corvinus Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszék

Bár a Magyar Általános Hitelbank két világháború közötti történetéről több munka is született az elmúlt évtizedekben, még ezen írások szerzői sem tesznek említést arról, hogy a magyar bankrendszer zászlóshajója, az állambankári feladatokat is ellátó, kiváló külföldi kapcsolatokkal és nagy nemzetközi tekintéllyel rendelkező, a mindenkori magyar kormányokhoz is szorosan kötődő patinás nagybank már az 1920-as évek folyamán súlyos válságba került, majd 1931 nyarán fizetéseképtelenné vált, és kis híján összeomlott.

A tanulmány megvizsgálja a bank súlyos válságát előidéző fontosabb tényezőket, és bemutatja azokat a külföldi és hazai elképzeléseket, amelyek segítségével rendezni akarták a bank helyzetét. A levéltári források alapján rekonstruálni lehet a magyar kormányok, a nemzetközi pénzügyi szervezetek, illetve a hazai bankszektor vezető képviselői által kidolgozott bankkonszolidációs program különböző változatait, és azokat a főbb konfliktusokat, érdekellentéteket is, amelyek a program megvalósítását megakadályozták. A tanulmány végül bemutatja azt a folyamatot, amelynek eredményeképpen a Magyar Általános Hitelbank végül 1938-ra, látványos külső beavatkozás nélkül is rendezni tudta helyzetét.

Bankválságok a húszas évek második felében

Bár a szakirodalomban a két világháború közötti magyar bankrendszer stabilitását szokás kiemelni, a korszakban mégsem tekinthető ritkaságnak a bankcsőd.¹ Már a gazdasági válságot megelőzően sor

---

* A szerző köszönetet mond a Magyar Tudományos Akadémiának a Bolyai János Ösztöndíj (BO/00249/02) keretében nyújtott nagyvonalú támogatásért, amely lehetővé tette a tanulmány megírását.

¹ Domány Gyula, Bankpolitika, különös tekintettel a hitelpolitikára. *Közgazdasági Szemle*, 1926. 434. Tomka Béla, *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története, (1836-1947)*. Gondolat, Budapest, 1996. 96-97.

került több hitelintézet felszámolására. 1927-ben omlott össze az Egyesült Budapest Fővárosi Takarékpénztár és a Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankja. Mind a két intézet nagy veszteségeket szenvedett el, alaptőkéjét gyakorlatilag teljesen elvesztette, és csak a Pénzintézeti Központ támogatásával tudta elkerülni a fizetéseképtelenség nyilvánosságra hozását.² 1929 tavaszán tőzsdei válság alakult ki, amelynek csillapítása érdekében a Magyar Nemzeti Bank 200 ezer pengőt bocsátott a Pénzintézeti Központ rendelkezésére.³ 1929 nyarán pedig több patinás magánbankház is csődöt jelentett, így a Politzer, Rosenberg és társa, a Latzko és Popper cégek, tönkrement a pesti tőzsde mágusa, Krausz Simon is.⁴ A Latzko és Popper cég szanálásához a jegybank azzal járult hozzá, hogy 550 ezer pengőért megvették Latzko Andrásy úti házát a Nyugdíjalap számára.⁵ Ugyancsak 1929 nyarán derült fény arra, hogy a Földhitelbank takarékbetét állományát nem likvid üzletekbe fektette, rövidlejáratú kölcsönökből vásárolt ingatlanokat parcellázásra, ami pedig csak hosszútávon megtérülő befektetés.⁶ Bár a banknak az MNB 72 ezer pengő váltóleszámitolási hitelt nyújtott, ez sem mentette meg a felszámolástól. 1930-ban a Földhitelbankon kívül hét másik bank szüntette be tevékenységét.⁷

A legtekintélyesebb hazai nagybank, a Magyar Általános Hitelbank is komoly nehézségekkel küszködött a húszas évek második felétől, bár erről csak a beavatottak szerezhettek akkoriban tudomást. Likviditási mutatói /saját tőke (alaptőke és tartalékok összege) aránya a betétállományhoz 1926 óta nagymértékben romlottak, és jelentősen elmaradtak a hazai bankrendszerre jellemző mértéktől. Különösen szembetűnő a Hitelbank alacsony likviditása, ha a budapesti részvénytársasági bankok és takarékpénztárak adataival vetjük egybe, 1921 és 1938 között a fővárosi pénzügyintézetek likviditási rátájának időnként a felét sem érte el (1. ábra). A súlyos pénzügyi gondokat több tényező idézte elő. Az 1873 óta állambankári funkciót is betöltő MÁH, a világháború alatt és után az egymást követő kormányoknak nyújtott hitelein (hadikölcsönök, állami járadékok, kincstári váltók,

---

² Varga István, A jelentősebb budapesti pénzügyintézetek helyzete az 1927. évi mérlegek adatainak tükrében. *Közgazdasági Szemle*, 1928. 458-459.

³ Magyar Országos Levéltár (MOL) Filmtár, Z 6 MNB Főtanácsülési jegyzőkönyvek, 1930. január 4.

⁴ MOL Filmtár, Z 6 MNB Főtanácsülési jegyzőkönyvek, 1929. augusztus 30., Kövér György, Egy magánbankár a XX. században - Krausz Simon, *Valóság* 1987. 3. 60-61. o.

⁵ MOL Filmtár, Z 6 MNB Főtanácsülési jegyzőkönyvek, 1930. január 4.

⁶ MOL Filmtár, Z 6 MNB Főtanácsülési jegyzőkönyvek, 1929. június 28.

⁷ *A Pénzügyintézeti Központ első huszonöt éve, 1916-1941*. Budapest, 1942.

pénztárjegyek, stb.) 181 millió aranykorona veszteséget szenvedett el, amiért semmilyen kárpótlást nem kapott. A háború után, a Szlovák Általános Hitelbank, valamint a bank pozsonyi és kassai fiókjainak felszámolása a bank likvid pénzeszközeit 183,5 millió cseh koronával csökkentette.⁸ A pénzügyi stabilizáció után pedig a bank további 32,5 millió pengő veszteséget szenvedett el az állammal és állami üzemekkel kapcsolatos hitelei és egyéb üzletei miatt.⁹

Még nagyobb problémát jelentett, hogy a bank a háború után kiterjedt ipari konszernjét nem építette le.¹⁰ A bank vállalati adóssai között sok olyan volt, mint a nagymalmok és a Ganz, amely a trianoni Magyarországon komoly gazdasági nehézségekkel küszködött, belső- és külföldi piaci jó részét elveszítette, így termelési kapacitásai túlméretezettnek bizonyultak, termelési költségei megnövekedtek, működése veszteséggé vált. A MÁH ezeket a cégeket továbbra is finanszírozta, ráadásul gyakran rövid lejáratú külföldi hitelek felvételével pótolta a bank a hiányzó saját forrásokat, a magas hazai kamatlábak miatt. A Hitelbank külföldi eladósodásának mértéke már 1929-ben szóbeszéd tárgya volt.¹¹ Az erősen eladósodott pénzügyi intézet hitelezői állományában a külföldi valutában fennálló kölcsönök aránya, meghaladta az 50%-ot, ami jelentős valutaárfolyam kockázattal is párosult.¹² A bank pénzügyi pozícióit tovább rontotta, hogy az évtized végén, a romló tőzsdei árfolyamok miatt a bank értékpapírtárcájában elrejtett latens tartalékok erősen lecsökkentek.¹³ A Hitelbank vezetői utólag maguk is elsősorban a banknak a kormányzat autarkias iparfejlesztési elképzeléseit támogató vállalatfinanszírozási politikájával magyarázták a bank helyzetének megroppanását: „A bank a háború után kiterjedt ipari konszernjét nem építette le, hanem a kormány iparfejlesztési politikájának szolgálatába állította. Nem lehet megvonni tőlük pénzsükségletük biztosítását, mert ez nagy értékek pusztulásával, harminchatezer munkavállaló munkahelyének

---

⁸ MOL Z51 Magyar Általános Hitelbank, Titkárság, 33. csomó, 470. tétel. Feljegyzés, 1936. október 1.

⁹ MOL Z51 MÁH Titkárság, 33. csomó, 470. tétel. Feljegyzés, 1935. szeptember, 131-134. p.

¹⁰ MOL Z51 Magyar Általános Hitelbank, Titkárság, 33. csomó, 470. tétel. Feljegyzés, 1936. október 1.

¹¹ „A Magyar Általános Hitelbank külföldi eladósodásának mértéke már most is kellemetlen kritika tárgyát képezi.” MOL Z51 MÁH Titkárság, 23. csomó, 261. tétel. Feljegyzés a MÁH - Magyar Általános Takarékpénztár fúziójáról. 1929. május 27.

¹² MOL Z51 MÁH Titkárság, 273. tétel. Bemerkungen zu einer Fusion zwischen der Ungarischen Allgemeinen Creditbank und der Ungarischen Escompte- und Wechslerbank. Budapest, den 15. März 1928.

¹³ MOL Z51 MÁH Titkárság, 23. cs. 261. t. Feljegyzés, a MÁH - Magyar Általános Takarékpénztár fúziójáról. 1929. május 27.

kockáztatásával járna.”¹⁴„Az ipari vállalkozásokhoz szükséges tőke biztosítása, mely a hazai nyersanyagok, elsősorban a mezőgazdasági termékek belföldi feldolgozásának és az iparcikkek behozatalától való függetlenítésnek kettős célját szolgálta, a banknak alapítása óta legnagyobb gonddal ápolta üzletágai közé tartozott. (...) A Hitelbank a dekonjunktúra éveiben vállalati konszernjének jelentős részben veszteséges üzemeit szinte teljes egészükben fenntartotta és minden lehető megtett, hogy hitelszükségletüket kielégítse.¹⁵

A Hitelbank igazgatósága, elsősorban Kornfeld Pál és Scitovszky Tibor már 1927-től tárgyalásokat folytattak a bank külföldi részvénytulajdonosaival arról, hogyan lehetne a mobilitást helyreállítani. Kornfeld Pál 1927 novemberében három alternatívát vázolt fel a bécsi részvényeseknek; alaptőke-emelés, az értékpapírtárcában levő részvények egy részének értékesítése, vagy pedig, egyes német bankok gyakorlatát követve, bankkötvények kibocsátása révén látta a likviditási pozíciókat javíthatónak.¹⁶ A helyzet súlyosságát jelzi, hogy a bank vezetői nem érték be a javasolt módszerekkel, úgy gondolták, ennél jóval radikálisabb megoldásra, egy tőkeerős magyar nagybankkal való egyesülésre van szükség. Scitovszky Tibor, a MÁH vezérigazgatója Weiss Fülöppel, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökével folytatott 1927-ben előzetes megbeszéléseket a két nagybank fúziójáról. Bár 1927 júliusában a megbeszéléseket megszakították, a tárgyalások hamarosan folytatódtak. Weiss Fülöp osztrák és magyar közvetítők révén sürgette a tárgyalások újrafelvételét. 1928 tavaszán pedig a MÁH francia részvényeseit tájékoztatta tárgyalási szándékáról, illetve ismertette a fúzióval kapcsolatos elképzeléseit. Weiss Fülöp a két bank fontosabb mérlegtételeinek összevetése alapján világosan érzékeltette, hogy bankja sokkal tőkeerősebb és likvidebb, pénzügyi helyzete jóval stabilabb, mint a Hitelbanké. A PMKB, szűkebbre szabott tevékenységi körének köszönhetően, sokkal kisebb károkat szenvedett el 1920 után, mint a rivális pénzintézet. A Kereskedelmi Bank ezért jóval több likvid tartalékokkal rendelkezett a húszas évek végén. A PMKB értékpapír-tárcájának hozama is magasabb volt, mint a Hitelbanké, Weiss Fülöp értékelése szerint a 9%-os hozammal szemben a MÁH értékpapírjainak hozama legfeljebb 7% volt. Hasonlóan gyengébb

---

¹⁴ MOL Z51 MÁH Titkárság, 33. cs. 470 t. Feljegyzés, 1936. október 1.

¹⁵ MÁH 1942. évi üzleti jelentése, 20-21. Tallós György, A Magyar Általános Hitelbank története, 1867-1948, Budapest, 1991.69-70.

¹⁶ MOL Z51 MÁH Titkárság, 26. cs. 283. t. Kornfeld Pál levele báró Harkányi Jánoshoz, 1927. nov. 14. Tervezet a Hitelbank teljes mobilitásának helyreállításáról, 1927. november 12. 24-28. p.

jövedelmezőséget biztosított a MÁH ingatlanállománya is. A PMKB ingatlanai évi kb. 7%-ot jövedelmeznek, míg a másik intézeté maximum 3%-ot, 1926-ban mindössze 1,5%-ot.¹⁷

A Hitelbank Weiss Fülöppel tárgyaló francia részvényese nem értett egyet azzal, hogy a két bank értéke teljesen összehasonlítható lenne a mérlegtételek egybevetése révén. Elismerte ugyan, hogy a MÁH-nak sok olyan részvénye van, amelynek a hozadéka gyenge, sőt gyakran semmi, mint például a Ganz, vagy a Magyar Általános Kőszénbánya esetében, ezek az értékpapírok azonban mégis jelentős értéket képviseltek. A Hitelbank értékét olyan tényezők is növelték a külföldi részvényesek szemében, amelyek ugyan nem jelentek meg közvetlenül az adatokban, mégis nagyon fontosak voltak, mint a bank vezetőinek sokkal szorosabb kapcsolata a kormányzathoz, kiterjedtebb ipari klientúrája, nagyobb szerepe az ország gazdasági, ipari életében.¹⁸

A Hitelbank vezetői bár jól látták, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal való egyesülés sok szempontból előnyös lett volna, mégis tartottak e lépés következményeitől. A tranzakció egyetlen szervezetben egyesítette volna Magyarország két legnagyobb pénzügyintézetét, és a tekintélyes vagyonnal és tartalékokkal rendelkező nagy múltú intézettel való egybeolvadás megoldotta volna a kínzó likviditáshiány problémáját is. A fúzió jelentős hozadékaként értékelték, hogy így megszerezhették volna Weiss Fülöpnek és vezérkarának figyelemre méltó pénzügyi kompetenciáját.¹⁹ Mégis úgy látták, hogy a fúziót nagyon nehéz lenne megvalósítani. A tárgyalások során nem sikerült olyan értékelési módszert találni, amely lehetővé tette volna az egyesülő intézetek reális, mind a két fél számára elfogadható értékelését. A másik megoldhatatlannak tűnő problémát a személyi kérdések jelentették, mivel az új szervezet nyilvánvalóan nem tudta volna mindkét vezetés tagjait átvenni. A Hitelbankban attól is féltek, hogy súlyos nehézségeket okozna Weiss Fülöp „autokratikus jelleme.” Előre lehetett látni, hogy a közvélemény és a kormányzat sem fogadná szívesen a két nagybank egyesülését, várhatóan magas piaci részaránya, monopolhelyezete miatt. A lehetséges következményeket mérlegelő elemzés szerint Bethlen gróf ugyan híve volt a kilátásba helyezett fúziónak, ezt azonban azzal magyarázták, hogy a miniszterelnök tévesen azt feltételezte, hogy az új bankra a magyar kormány

---

¹⁷ MOL Z 51 MÁH Titkárság, 25. csomó, 279. tétel Fusion de la Banque Générale de Crédit Hongroise avec une autre banque Hongroise. Le 19 mars 1928.

¹⁸ MOL Z 51 25. csomó, 279. tétel Fusion

¹⁹ MOL Z 51 25. csomó, 279. tétel Fusion

jelentős befolyást gyakorolhat, és Scitovszky révén, aki Bethlen bizalmasának számított, és akit a miniszterelnök az új bank élére szánt, semlegesíteni tudja majd Weiss Fülöpöt.²⁰

A Hitelbank igazgatóságában és részvényesei között sokkal több híve volt a Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bankkal való egyesülésnek. A pénzügyintézet elsőrendű intézménynek számított, a banknak jelentős nemzetközi hitele, és szakmailag rendkívül felkészült, nagy nemzetközi tekintéllyel rendelkező kiváló vezetése volt, az elnök-vezérigazgató, báró Madarassy-Beck Marcell személyében. Egy 1928. március 15-én írt német nyelvű feljegyzés szerint, amelyet feltehetően a bank bécsi nagyrészvényesei számára készítettek, a Leszámítoló Bankkal való kézfogó sok előnyt tartogatott a MÁH számára. A MLPB magasabb likviditással, és kevesebb külföldi adóssággal rendelkezett, és így a fúzió következtében kb. 13 millió pengővel növekedtek volna a Hitelbank latens tartalékai, míg a bank rentabilitása részvényenként kb. 2 pengővel emelkedett volna. A bank mobilitását a külföldi és belföldi hitelezők közötti kedvezőbb arány javította volna. A MLPB vidéki és fővárosi fiókjai a Hitelbank fiókhálózatát erősítette, bővítette volna, ipari és közlekedési érdekeltségei pedig jól kiegészítették a Hitelbankét. Különösen a cukoripari érdekeltségek (Ercsi, Nagybecskerek Jugoszláviában) keltették fel a József nádor téri bankárok étvágyát, hiszen az egyesülés révén a Hitelbank cukorosztályának kezébe került volna az egész magyar cukorértékesítés, az óbudai gyár kivételével. A feljegyzés 10%-os megtakarítással számolt a személyzeti és rezszi kiadásoknál is.²¹ A fúzió végrehajtása is sokkal egyszerűbbnek tűnt ebben az esetben, hiszen a MLPB a Hitelbanknál jóval kisebb volt, és a személyi kérdések sem akadályozták a tervezett tranzakciót. Scitovszky Tibornak szánták az új bank alelnöki székét, Beck Marcell báró a vezérigazgatói funkciót töltötte volna be, a MÁH igazgatói pedig a helyükön maradhattak volna. Scitovszky Tibor február elején Bécsbe utazott, hogy tájékoztassa Rothschild bárót és a Creditanstalt vezérkarát, akik nagyon pártolták a fúziót. Nemcsak Bécsben, de Budapesten is sok támogatója volt a két intézet egybekelésének. A Hitelbank végrehajtó bizottságának tagjai, sőt még Popovics Sándor, a Magyar Nemzeti Bank elnöke is úgy gondolták, hogy a fúzió az igazgatóság élére egy igazi bankárt ültetne, a bankot kereskedelmibb irányba vinné, és megteremtene az elvesztett likviditását. Előnyösebbnek tartották azért is, mert ez a megoldás nem sértette azokat a terveket sem, hogy egy későbbi

---

²⁰ MOL Z 51 25. csomó, 279. tétel Fusion

²¹ MOL Z51 MÁH Titkárság, 273. t. Bemerkungen zu einer Fusion zwischen der Ungarischen Allgemeinen Creditbank und der Ungarischen Escompte- und Wechslerbank. Budapest, den 15. März 1928.

időpontban, amikor a Leszámítoló Bankkal való egyesülésnek köszönhetően, a Hitelbank már erősebb lesz, mint a PMKB, és egy olyan vezérigazgató fogja irányítani, aki a bankügyletekben jobban otthon van, mégis sor kerülhet a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankkal való fúzióra is. Scitovszky Tibor azonban, bár elvileg helyeselte kisebb intézettel való egybekelést, úgy vélekedett, hogy arra csak egy későbbi időpontban kerülhet sor, amikor a MÁH helyzete már annyira megjavult, hogy jobb feltételeket lehet elérni.²²

1928 tavaszán felmerült a Magyar Általános Takarékpénztárral való egyesülés is, ez azonban hamar lekerült a napirendről.²³ Végül egyik bankfúzióra sem nem került sor, bár a Hitelbank helyzete továbbra sem rendeződött. A nemzetközi pénzügyi válság kitörését követően pedig egyenesen drámai helyzet alakult ki a József nádor téri bankpalotában.

A Magyar Általános Hitelbank a pénzügyi válság idején

1931 májusában a Creditanstalt csődjéről érkező hírek Budapesten is súlyos következményekkel jártak. Budapesten már május 9-én (a bécsi nagybank veszteségeiről ekkor még csak a beavatottak tudtak) az értékpapírtőzsdén kínálat volt a CA részvényeiből, holott ez korábban teljesen szokatlan volt.²⁴ A CA összeomlásának hírére a pesti tőzsdén jelentős áresés kezdődött, a devizapiacra nagy volt a kereslet, a bécsi bankok pedig tekintélyes összegű pengőbetéteket vontak vissza. A Länderbank hosszabb időre lekötött pengőbetéteinek azonnali visszafizetését kérte a magyar pénzügyintézetektől, majd a pengőt a Magyar Nemzeti Bankban font sterlingre konvertálta.²⁵ A bécsi események hatására felerősödött a külföldi rövidlejáratú hitelek visszahívása Magyarországról. A devizaigények fedezése, illetve a betétfelmondások miatt a kereskedelmi bankok nagy keresletet támasztottak az MNB-vel szemben.²⁶

---

²² MOL Z 51 25. csomó, 279. tétel Fusion

²³ MOL Z51 MÁH Titkárság, 23. cs 261. t. Feljegyzés a MÁH - Magyar Általános Takarékpénztár fúziójáról. 1929. május 27.

²⁴ Schubert, Aurel: *The Credit-Anstalt Crisis of 1931*, Cambridge University Press, Cambridge 1991., 73. o.

²⁵ Bank of England Központi Archivuma (BECA) Overseas Department (OV) 33/10, Tabakovics Dusán levele Siepmann-hoz, 1932. május 19.

²⁶ MOL Filmtár, Z6 MNB Főtanácsulési jegyzőkönyvek, 1931. május 27.

A szakirodalom általában összefüggésbe hozza a Magyar Általános Hitelbank (MÁH) nehézségeit a szintén a Rothschild - konzorciumhoz tartozó bécsi nagybank bukásával.²⁷ 1931 májusában megrendült a bizalom a Magyar Általános Hitelbank iránt is. A korabeli közvélemény azt feltételezte, hogy a bank szoros üzleti kapcsolatban áll a Creditanstalt-tal. Bár a Rothschildok továbbra is a Hitelbank főreszvényesei voltak és a londoni Rothschild-bankház volt a bank legfontosabb külföldi partnere a nemzetközi hitelműveletek során, a bécsi CA és a MÁH üzleti összeköttetése a századforduló óta sokat lazult. A Hitelbank 1918 után már gyakorlatilag nem vette igénybe a CA hitelközvetítését.²⁸ A MÁH elleni májusi run tehát a betétesek bizalmatlansága miatt indult meg, akik még mindig úgy gondolták, hogy a MÁH és a CA között változatlanul szoros az üzleti kapcsolat. A közvélekedés a dualizmus idején kialakult viszonyokon alapult, és nem módosult 1918 után sem, függetlenül attól, hogy a két bank viszonya már a 19. század utolsó évtizedeitől kezdve egyre lazábbá vált.

Hasonlóan a CA esetéhez, elsősorban a belföldi betéttulajdonosok vonták meg bizalmukat a banktól, a májustól október végéig tartó időszakban a belföldi betétkivonások összege a kétszerese volt a külföldi hitelvisszahívásoknak. A féléves időszakban összesen 102 millió pengőt vontak ki a bankból, amit a MÁHk csak az MNB végső hitelezői közreműködésével tudott fedezni (3. tábla). A Hitelbank júliusban 75 millió pengővel, október végén már több mint 100 millió pengővel tartozott a Magyar Nemzeti Banknak, ami jelentősen meghaladta a bank részvénytőkéjének és tartalékainak összegét.²⁹ Július 4-én Popovics Sándor, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, Schober Béla, az MNB vezérigazgatója és Salamon József Tivadar, a Hitelbank igazgatója megvizsgálta a Hitelbank mérlegét,

---

²⁷ Incze Miklós szerint a CA bukása „természetesen magával rántotta a Rothschildék magyarországi érdekeltségét, a Magyar Általános Hitelbankot”. Hasonlóan vélekedett a Berend-Ránki szerzőpár is. Incze Miklós (szerk), *Az 1929-1933. évi világgazdasági válság hatása Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, 1955., 285. o., Berend T. Iván- Ránki György, *Közép-Kelet-Európa gazdasági fejlődése a 19-20. században*, KJK Bp. 1976, 363. o., I. T. Berend - Gy. Ránki *The Hungarian Economy in the Twentieth Century*, St Martin's Press, New York, 1985. 67. o.

²⁸ *Der österreichische Volkswirt*, 1931. május 16., 381. o., Weber, Fritz, *Vor dem großem Krach. Die Krise des österreichischen Bankwesens in den zwanzigen Jahren*. Habilitationsschrift, Universität Salzburg, 1991, 572. o.

²⁹ BECA OV 33/6, Telefon beszélgetés Popovics Sándorral, 1931. július 2. (a Hitelbank saját tőkéje 1931-ben 65,5 millió pengő volt).

és megállapították, hogy az 18 millió pengős tőkevesztésüket mutat, a bank immobilizálódott.³⁰ Ez annyit jelentett, hogy a bank elveszítette 41,4 millió pengős részvénytőkájének 44%-át.

A Hitelbank likviditási problémáit nem csak a rohamszerű, a május elejétől augusztus végéig tartó időszakban tetőző betétkivonás (run) idézte elő. Még nagyobb gondokat okozott az a nagy összegű követelés, amellyel a kormány, az állami tulajdonban levő vállalatok és a törvényhatóságok tartoztak a banknak, s amely még 1932 nyarán is 140 millió pengőre rúgott (4. tábla), egyedül a MÁV 41 millióval tartozott.³¹ A bank állammal szembeni követelése az 1931/32. évi állami közigazgatási bevételeknek 17%-át tették ki. A Hitelbank az általa nyújtott hitelek 61 százalékát külföldön felvett, részben rövid lejáratú kölcsönökkel refinanszírozta, ami a bank helyzetét különösen labilissá tette. A tekintélyes bécsi gazdasági lap budapesti tudósítója szerint a követelések felhalmozódásának egyik oka az volt, hogy az iparvállalatok gyakran csak úgy juthattak állami megrendelésekhez, ha a bank a kincstár helyett meghitelezte a szállítás értékét.³² Különösen ez volt a helyzet a szűk pénzügyi keretek közé szorított hadügyi tárca megrendeléseiben. A Fegyvergyár követelése közel 11 millió pengő volt, amelyből 9,1 milliót külföldi kölcsön refinanszírozott. A Ganz csoportnak hat millió pengővel tartozott a költségvetés és az állami vállalatok.³³ A fizetéseket elmulasztó államháztartás rövidlejáratú külföldi és belföldi kincstárjegy kibocsátással próbált forrásokhoz jutni, hogy a bankok és az ipar követeléseit részben kiegyenlítve, likviditási helyzetükön javíthasson. 1931. augusztus 14-én ötmillió fontsterlingről szóló kölcsönszerződést sikerült aláírni.³⁴

A korábbi évek megoldatlan problémái most még erőteljesebben jelentkeztek. A Hitelbank kinnlevőségei sok helyen évekre befagytak. Az 1931 október végi intern mérleg adatai szerint, a Hitelbank az érdekkörébe tartozó vállalatoknak 157,7 millió pengőt kölcsönzött, ami a bank összes

---

³⁰BECA OV 33/6, 1931. július 4.

³¹ A Scitovsky Tibor vezérigazgató által Korányi Frigyes pénzügyminiszternek átadott feljegyzés szerint a 139,3 millió pengős összeg nem tartalmazza a Hitelbank további 29 millió pengős követelését MOL K 269. Pénzügyminisztérium Általános Iratok, 347. csomó, 370. tétel. Auswärtiges Amt, Archiv der Republik, Bécs (AA/AdR) Gesandtschafts- und Konsulatarchiv, Gesandtschaft Budapest Kt. 1. Calice követ levele, Zl. 30/Pol. 1931. július 15.

³² BECA OV 33/6 William Goode levele Bindschedlernek (Credit Suisse, Zürich), 1931. június 10, G. U. Budapest, Ungarische Allgemeine Creditbank, *Der österreichische Volkswirt*, 23. évf. 41. sz. 1931. július 11.

³³ MOL K 269. Pénzügyminisztérium Általános Iratok, 347. csomó, 370. tétel

³⁴ BECA OV 33/6 William Goode levele Bindschedlernek (Credit Suisse, Zürich), 1931. június 10,

kihelyezésének 32,2%-át jelentette (5. tábla). A legnagyobb pénzügyi veszteséget két vállalat tartozásai okozták, a Ganz és Társa Részvénytársaság 23,7 millióval, a Hofherr-Schrantz Rt. 9,7 millióval tartozott még a harmincas évek közepén is. A Ganz az elmaradt állami megrendelések, a Hofherr-Schrantz pedig a gazdavédelmi intézkedések miatt küzdött súlyos problémákkal. A két vállalatot, a nagy veszteségek ellenére, a Hitelbank tovább finanszírozta „a bennük dolgozó nagy vagyoni és ipari értékek megőrzése érdekében és szociális megfontolásokból (nyolcezer család).”³⁵A Hitelbanknak konzernvállalatai részére, saját eszközeiből nyújtott, a jegybank által nem refinanszírozott hitelállománya 1931. július 31-én 13,4 millió pengőt tett ki.³⁶ A kihelyezések között jelentős összeggel szerepeltek a vidéki pénzintézetek is, amelyek pénzügyi stabilitását főként a gazdavédelmi intézkedések rendítették meg. A vidéki affiliált és egyéb intézetek részére nyújtott mentőkölcsönök álladéka 1931 októberében 50 millió pengő volt, vagyis az állam és a nagyvállalatok után a harmadik legjelentősebb követeléstételt jelentette (5. tábla).

A Hitelbank helyzetét különösen súlyossá tette rendkívül magas, külföldi adósságállománya, amely 1931. október 31-én 165,5 millió pengőt, a kezességvállalásokkal együtt pedig 187,5 millió pengőt tett ki³⁷. Ez az összeg meghaladta az összes magyar kereskedelmi bank adósságállományának kétötödét (1. és 2. tábla). A bank mobilitását veszélyeztette, hogy a hitelek jelentős része rövidlejáratú volt, és a tartozások zöme az év végén lejárt.

Bankkonszolidációs programok a harmincas években

A súlyos helyzetben a Magyar Nemzeti Bank a jegybankok bankjától, a BIS-től kért segítséget. A Nemzetközi Fizetések Bankjának képviselője 1931. június 30-án érkezett Budapestre. René Charron³⁸ a fenyegető pénzügyi válság elhárítására hárompontos terv elfogadására biztatta Bethlen Istvánt, és ennek fejében felajánlotta, hogy 10 millió dollár rövidlejáratú kölcsön nyújtását fogja javasolni a BIS-

---

³⁵ MOL Z51 MÁH Titkárság, 33. csomó, 470 tétel. Feljegyzés, 1936. október 1.

³⁶ MOL Z51 MÁH Titkárság, 33. csomó, 470 tétel.

³⁷ MOL Z 51 MÁH, Titkárság, 33. csomó, 470. tétel. A Magyar Általános Hitelbank jelenlegi helyzete. Az intézet 1931. október 31-i mérlege.

³⁸ A pénzügyi stabilizáció idején René Charron, Jeremiah Smith népszövetségi főmegbízott képviselőjeként dolgozott Budapesten. György Péteri, *Global Monetary Regime and National Central Banking. The Case of Hungary, 1921-1929*. Social Science Monographs, Boulder, Colorado. Center for Hungarian Studies and Publications, Columbia University Press, New York, 2002. p. 95.

nek. A három pont közül a második a Hitelbankra vonatkozott.³⁹ Charron azt javasolta, hogy a pesti nagybankok Weiss Fülöp, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnökének vezetésével alakítsanak bankszindikátust, és adjanak össze pénzt a Hitelbank megmentésére. A Hitelbank kérdésének rendezését a BIS képviselője nélkülözhetetlennek tartotta az állam hitelképességének helyreállításához, és előfeltétele volt a kormány számára kibocsátandó ötmillió fontos kincstárjegy kölcsönnek is. Már ekkor látszott, hogy a kérdés megoldása nem lesz egyszerű. A Charron-nal tárgyaló Bethlen álláspontja az volt, hogy a kormány nem szolgáltathatja ki a Hitelbankot a többi bank könyörületének, ráadásul ennek a megoldásnak a választása esetén az a veszély is fenyegetett volna, hogy a Kereskedelmi Bank túlzottan erős helyzetbe kerülhet. Weiss Fülöp is elutasította a tervet a Kereskedelmi Bank nevében. Charron szerint a Hitelbank ügyében három megoldást kell mérlegre tenni: felszámolás, fúzió, vagy holdingtársaság létesítése.⁴⁰

A Hitelbank-ügy rendezése azonban a további hónapokban sem mozdult előre. Augusztusban a Nemzetközi Fizetések Bankjának vezérigazgató helyettese tárgyalt Budapesten. Porters augusztus 17-én egy tízpontos kibontakozási tervet ajánlott a kormánynak, amelyben két pont is foglalkozott a bankok helyzetének reformjával. Ekkorra ugyanis már világossá vált, hogy a válság nem kizárólag a Hitelbankot érintette, hanem a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankon kívül, jóformán az összes pénzügyi intézmény helyzete súlyos.⁴¹

1931. július 30-án a Hitelbank a napilapokban közzétette féléves mérlegét, amelynek alapvető célja a bank közeli csődjéről terjengő híresztelések cáfolata, a lakosság megnyugtatósa volt. A közzétett adatok szerint a bank ekkor 2,2 millió pengő nyereséget mutatott. „Az üzleteredményt kedvezőtlenül befolyásolta a bank tulajdonában levő értékpapírok osztalékhozamának csökkenése és a kamatszámra kisebb hozama. Kedvezőtlen hatással volt az üzleteredményre továbbá az áruosztályoknak, különösen a gabonaosztálynak a tavalyinál lényegesen kisebb hozama is. Viszont azon intézkedések, melyeket az igazgatóság az általános költségek apasztása céljából tett, nagyobb mértékben csak az év második felétől fog mutatkozni.” A közlemény csak távoli utalást tett az állam

---

³⁹ A másik két pont: rendkívüli intézkedések a költségvetési egyensúly biztosítása érdekében, valamint restriktív jegybanki politika, BECA OV 33/6 bizalmas telefonbeszélgetés Popovics Sándorral, Weiss Fülöppel és René Charronnal, 1931. július 2. Ferber Katalin, i.m. 96. o. Márkus, i. m. 98. o. (René Charron népszövetségi megbízott volt Bulgáriában a pénzügyi stabilizáció alatt)

⁴⁰ BECA OV 33/6 Telefonbeszélgetés Popoviccsal, 1931. július 2. telefonbeszélgetés Charronnal, 1931. július 4.

⁴¹ BECA OV 33/7 1931. augusztus 17.

és az állami vállalatok számára nyújtott nagy összegű hitelekre. 1931. május 12-től július 28-ig a bank 5,05 millió dollár (közel 29 millió pengő) értékben fizetett vissza külföldi hiteleket. A folyószámla- és takarékbetét-állomány együttes összege 1930. december 31. és 1931. június 30. között 39 millió pengővel csökkent; „ami nagyrészen sajnálatos következménye annak a bécsi események folytán elterjedt tévhitnek, mintha ezek az események az intézetet pénzügyileg közelebből érinthették volna, holott a bank évek hosszú sora óta - a normális keretekben mozgó bankári összeköttetéstől eltekintve - sem hitelezői, sem adósi kapcsolatban ezen piaccal nem áll és a bécsi piac eseményei vagyoni érdekeit egyébként sem érintették. (...) Az igazgatóság mindaddig, míg a félévi mérleg pontos számadatai nem állottak rendelkezésére, nem látta célravezetőnek, hogy a fentebb említett téves híresztelésekkel szembeszálljon, mert ez csak általánosságokban tartott cáfolatok alakjában történhetett volna. A félévi mérleg számadatai viszont az igazgatóság meggyőződése szerint önmagukban kétségtelen bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy az intézet ellen irányuló összes forgalomba került híresztelések minden alap nélkül valók (kiemelés eredetiben).”⁴²

A kiadott, optimista hangvételű közlemény ellenére a Hitelbank kérdése még évekig napirenden maradt, és számos terv készült megoldására. Az első elképzelések, amelyek szerint a Hitelbank magába olvasztana néhány kisebb bankot, a MÁH iparvállalataiból pedig egy holdingot csinálnának,⁴³ azon buktak meg, hogy az állam nem tudta rendezni adósságát a bankkal szemben. 1932 októberére kiderült, hogy az angolok nem hajlandóak újabb pénzt fektetni a bankba, és ez nagymértékben lelohasztotta a kölcsönben reménykedő itthoni bankárok lelkesedését az egybeolvadási tervek iránt.⁴⁴ 1932 végén pedig a Hitelbankban 15 százalékos érdekeltséggel rendelkező francia bankcsoport közölte, hogy ellenez mindenféle fúziót.⁴⁵

A bankfúziót a hazai nagybankok sem támogatták, legfőképpen a Hitelbank nem, amely mindenáron meg akarta akadályozni legfőbb riválisának, a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak a versenyben való felülkerekedését. A Hitelbankban egy erről készült feljegyzésben meg is fogalmazták a bankfúzióval szembeni kételyeiket: „... a köztudat a bankkoncentrációban (a CA-Boden precedens

---

⁴² A Hitelbank ma közzétette félévi mérlegét, *Pesti Napló*, 1931. július 30.

⁴³ BECA OV 33/11 Bruce levele-Siepmann-nek, 1932. október 10.

⁴⁴ BECA OV 33/11 Bruce levele-Siepmann-nek, 1932. október 18. MOL Z51/26/283 Ismeretlen szerző feljegyzése, 1932. október 20.

⁴⁵ BECA 33/11 Schober Béla, Pro Memoria, 1932. november 30. Bruce levele-Siepmann-nek 1932. december 2.

után) nem a konszolidálás és a megerősödés eszközét, hanem az életképtelenség és gyengeség jelét látja, úgy hogy az intézetek nagy részével kapcsolatban forgalomban volt vagy levő híresztelések mellett egy nagyobbszabású fúziós program a jelenleg nyugvó bizalmatlanságot a legkritikusabb formák között újból felélesztheti”. (...) „Egy fúziós megoldás alkalmas arra, hogy a fuzionáló bankok ellen bizalmatlansági hullámot indítson el, a beolvasztó intézetet súlyos kockázatba sodorja, anélkül, hogy az intézetek rentabilitásának, vagy rövidlejáratú tartozásaik konszolidálásának problémáját megoldaná. ... (így) a koncentrációnak az ország gazdasági életében remélt eredményei (kamatniveau leszállása, stb.) pedig be nem következhetik.” (...) „Az a cél, hogy a Hitelbank a fúziók révén annyira megnövekedjék, illetve erősödjék, hogy a Kereskedelmi Bank erős pozícióját ellensúlyozni képes legyen, a fentiekben mondottaknál fogva nyilvánvalóan el nem érhető, sőt a beolvasztandó gyenge intézetekkel való fúzió a Hitelbank pozíciójának a Kereskedelmi Bankéval szemben való gyengülését jelentené. Ilyképen, ha a beolvasztandó bankok helyzetének alapos vizsgálata a velük való fúziót lehetségesnek is mutatná, akkor is megfontolandó volna az azokat magába olvasztott Hitelbank és a Kereskedelmi Bank egyesítésének kérdése.”⁴⁶

Bár a bankreform még a Gömbös-kormány Nemzeti Munkatervének is része lett,⁴⁷ a bankkonszolidáció érdekében semmi sem történt, holott a nemzetközi pénzügyi szervezetek, a válság tüneteinek enyhülése ellenére, továbbra is sürgették a bankrendszer átalakítását. 1933 elején a Népszövetség Pénzügyi Bizottságának a jelentése felszólította a kormányt a szükséges intézkedések meghozatalára: „Az illetékes hatóságoknak foglalkozniuk kell továbbá olyan intézkedések foganatosításával, amelyek... alkalmasak arra, hogy... a termelés pénzügyi terheit csökkentsék. Ebben a tekintetben szükségesnek látszik az országban alkalmazott aktív és passzív kamatok közötti marge-ok csökkentése, ezt eredményezheti a bankrendszer egyszerűsítése, melynek szervezete túlságosan súlyossá és drágává lett.”⁴⁸A Nemzetközi Fizetések Bankja is úgy gondolta, hogy a Hitelbank kérdésének megoldása nélkül nem lábálhat ki Magyarország a krízisből, és szorgalmazta az ügy napirenden tartását. Amikor 1933 novemberében Basel 3 éves lejáratúvá alakította az MNB-nek

---

⁴⁶ MOL Z51 MÁH Titkárság, 26. csomó, 283. tétel. Feljegyzés, 1932. október 20.

⁴⁷ „Hitelszervezetünket egyszerűsíteni, és működését ezzel olcsóbbítani akarjuk. Az azonos célú és üzletkörü szervek számát összeolvasztás útján apasztani kívánjuk.” A Gömbös-kormány Nemzeti Munkaterve. A Nemzeti Egység Párt programja. 1932. október 24. 77. pont. In: Romsics Ignác (szerk.) *Magyar történelmi szöveggyűjtemény, 1914-1999*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 260.

⁴⁸ MOL K278 Pénzügyminisztérium, Imrédy Béla félhivatalos iratai, 2. csomó, 9. tétel.

A Pénzügyi Bizottság jelentése a Tanácshoz Magyarországra vonatkozólag. 1933. január (?)

korábban nyújtott rövidlejáratú hitelét, a magyar jegybank ígéretet tett arra, hogy egy naptári éven belül végrehajtja a bankrendszer konszolidációját.⁴⁹ Imrédy Béla pénzügyminiszter pedig ugyancsak elkötelezte magát Baselben, amikor kijelentette, hogy abban az esetben, ha a bankárok nem tudnak megegyezni, a kormány fog intézkedni.⁵⁰ Az ígéretések ellenére az ügyben továbbra sem történt előrelépés, ami részben a számtalan belső konfliktusra és a külföldi hitelezők érdektelenségére volt visszavezethető. A jegybankon belül Popovics Sándor és Schober Béla álláspontja is eltért egymástól, nagyon erős nézeteltérések, személyes rivalizálás volt a nagyobb kereskedelmi bankok vezetői között. A bankreformot az is gátolta, hogy a pénzügyi válság következtében a pénzintézeti mérlegek reális értékelése a korabeli viszonyok között nagyon bizonytalan volt. A külföldi rövid lejáratú tartozások kérdése ekkor még nem rendeződött véglegesen, és ez különösen megnehezítette a bankok pénzügyi helyzetének valós megítélését. Egy súlyosan eladósodott bank beolvasztása így előre kiszámíthatatlan kockázatot jelentett volna a beolvasztó intézet számára.⁵¹

Miközben a különböző bankkonszolidációs tervezetek készültek, a Hitelbank helyzete lassan javulni kezdett, az életbe léptetett takarékosági rendszabályoknak és az adminisztráció átszervezésének köszönhetően. 1930 vége és 1936 vége között jelentős megtakarításokat értek el, a személyzeti kiadásokat 30,5%-kal, a dologi kiadásokat 22%-kal redukálták, összesen 29%-kal csökkentették a kiadásokat.⁵² 1932 szeptemberében az eredeti hetvenötmillióról, hatvanmillió pengő alá sikerült csökkenteni a jegybankkal szemben fennálló tartozásokat is.⁵³

A MÁH helyzetének végső rendezésére szolgáló, évek hosszú során át ígéretett, átfogó bankreform legfőbb akadályá az volt, hogy egészen 1938-ig nem sikerült rendezni az állam bankokkal szembeni tartozásait. A kincstári adósságok visszafizetését a költségvetési források hiánya tette lehetetlenné, a jegybanktól pedig a fennálló alapszabály értelmében nem vehetett fel a kormány kölcsönt. A súlyos költségvetési hiány enyhítése érdekében így is több alkalommal kapott a kincstár

---

⁴⁹ BECA OV 33/15 BIS igazgatótanácsi ülésének jegyzőkönyve, 1934. május 14, OV 33/16 1935. május 30.

⁵⁰ BECA OV 33/14. Siepmann feljegyzése, Hungarian Banking Reorganisation, 1934. március 28.

⁵¹ MOL Z51 MÁH Titkárság, 26. csomó, 283. tétel. Feljegyzés, 1932. október 20.

⁵² MOL Z51, MÁH Titkárság, 33. csomó, 470. tétel.

⁵³ BECA OV 33/11 Berliini beszélgetés Popovics Sándorral, 1932. október 1-2.

rövid-lejáratú pénztárjegy-, illetve kincstárjegy-kölcsönöket pénzügyintézetektől, nagyvállalatoktól, vagy a biztosítóktól, amelyek mögött végső finanszírozóként a jegybank állt.⁵⁴

Az állam Hitelbankkal szemben fennálló tartozásainak végső rendezésére végül 1938 nyarán került sor, az új jegybank-törvény elfogadását (1938. július 14.) követően. Az 1938: XXV. törvény ugyanis megengedte a Magyar Nemzeti Banknak, hogy az államháztartás korábbi, elsősorban pénzügyintézetekkel szemben fennálló tartozásainak rendezésére 100 millió pengő hosszúlejáratú hitelt nyújthasson a kormánynak. A törvény lehetővé tette azt is, hogy a jegybank törvényesen államkötvényeket vásárolhasson és így hitelezhessen a költségvetésnek. Az így rendelkezésre bocsátott kölcsönből lehetett felszámolni azt a körbetartozást, ami a kereskedelmi bankok, a nagyvállalatok és költségvetés között már több mint tíz éve fennállt. Az 1938. júl. 15-én született megállapodás véglegesen rendezte a MÁH és a kincstár közötti tartozást.⁵⁵

A sokat emlegetett bankkonszolidációs program végül mégis révbe ért, bár az eredeti nagyra törő elképzelések távolról sem valósultak meg. 1938 márciusában a Hitelbank egyesült a nála jóval kisebb, igen rossz pénzügyi helyzetben levő Magyar Általános Takarékpénztárral. A beolvasztásról szóló megállapodás 1938. márc. 4-én jött létre, a takarékpénztár egyesülést kimondó közgyűlésére 1938. márc. 31-én került sor. A fúzióhoz szükséges 17,5 millió pengőt végső soron a költségvetés biztosította.⁵⁶ A tranzakcióra azonban valójában csak a II. világháború után, 1946-ban került sor, alig pár hónappal a magyar bankrendszer államosítását megelőzően.

---

⁵⁴ Ilyen kölcsönök voltak:

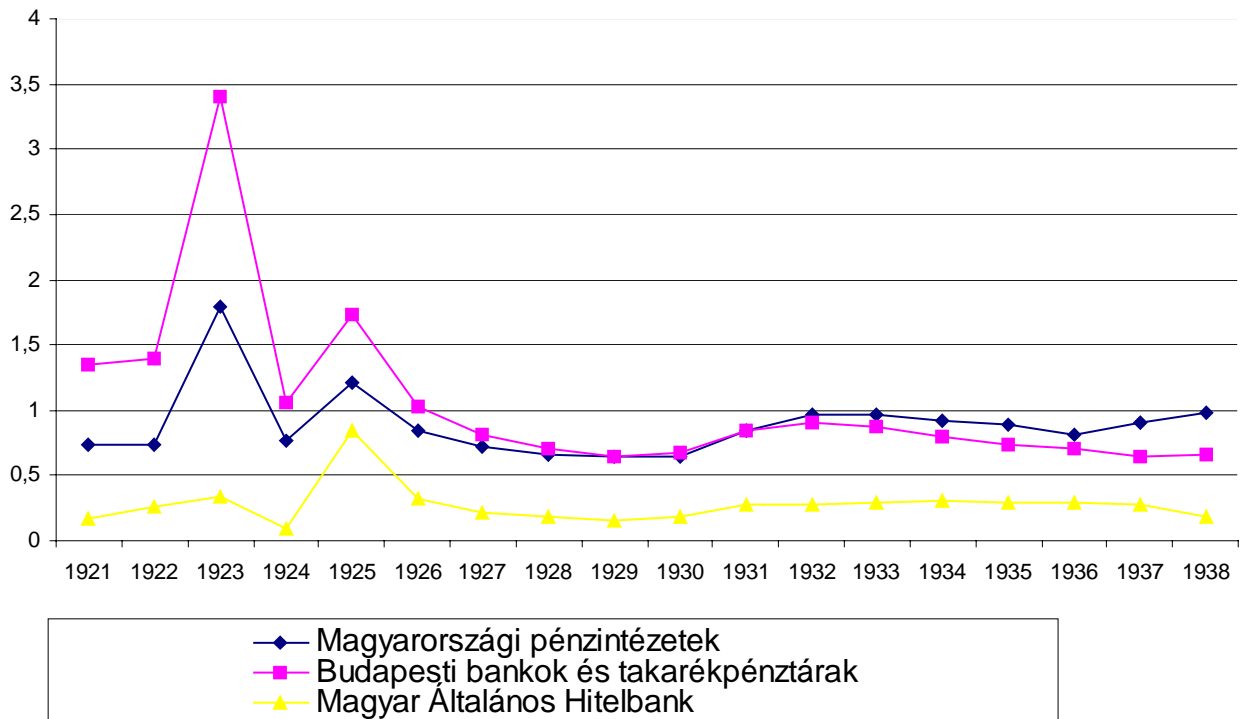
1. Az illetékhátralékok terhére, az 1931. évi XXVI. törvénycikk alapján kibocsátott, 4 ½%-os kamatozású pénztárjegy kölcsön, 100 millió pengő. Átvették a TÉBE intézetek, MABI és OTI, refinanszírozó a jegybank.
2. A költségvetési hiány fedezésére, 1933. évi II. törvénycikk alapján kibocsátott kincstárjegy kölcsön, két éves lejárat, 5% kamat, a gyárpar és a földbirtok jegyezte, refinanszírozó a jegybank.
3. Pénzügyintézetek kölcsöne a MÁV-nak, vasutak elfogadványai ellenében. 20 millió pengő, refinanszírozó a jegybank. MOL K 278. Pénzügyminisztérium, Imrédy Béla félhivatalos iratai 12. csomó, 67. tétel. Feljegyzés.

⁵⁵ MOL Z51. MÁH Titkárság, 24. csomó, 271 tétel. A Pénzügyintézeti Központ 1938. július 15-i levelének másolata,

⁵⁶ A takarékpénztári nyugdíjpénztár járulékhányának pótlására és az egyéb költségek fedezésére összesen kb. 17,5 millió pengőre volt szükség, ebből 7 milliót a Pénzügyintézeti Központ, 10,5 milliót a kincstár fizetett be a Hitelbanknak. A PK szavatolt minden, az egyesülésből bekövetkező veszteségért. A végelszámolásnak 1941. június 30-ig, de legkésőbb 1944. június 30-ig meg kellett

1. ábra:

Magyarországi pénzüzetek likviditása, 1921-1938

Forrás: Magyar Statisztikai Évkönyv, 1920-1938. közötti kötetei, Tallós György, A Magyar Általános Hitelbank története, 1867-1948, Budapest, 1991. 73, 83, 136-137.

történnie. MOL Z51 MÁH Titkárság, 23. csomó, 261. tétel. A Magyar Általános Hitelbank levele a Pénzüzeti Központoz, 1938. május 3. A Magyar Általános Takarékpénztár beolvasztásának végrehajtásával kapcsolatosan létrejött megállapodás.

1. tábla:

Magyar kereskedelmi bankok külföldi adósságállománya, ezer font

Bank	1930. december 31.	1931. július 31.
Angol-Magyar Bank	1913	1773
Magyar Általános Hitelbank	5978	5712
Magyar Általános Takarékpénztár	580	613
Magyar Földhitelintézet	837	989
Magyar Leszámítoló- és Pénzváltóbank	2147	1225
Magyar-Olasz Bank	699	446
Magyar Országos Központi Takarékpénztár	724	685
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank	587	34
Egyéb pénzüintézetek	1976	1873
Összesen	15.441	13.350

Forrás: BECA OV 33/8. Royall Tyler beszámolója Sir Otto Niemeyernek, 1931. november 18. (árfolyam: 1 £ = 27,8251 pengő)

2. tábla:

A Magyar Általános Hitelbank külföldi adósságállománya, ezer pengő

	1930. december 31.	1931. július 31.
MÁH	166.338	158.937
Összes bank	429.647	371.465
Arány (%)	38,7	42,8

Forrás: 1. tábla alapján.

3. tábla:

Hitelek és betétek visszavonása a Magyar Általános Hitelbankból 1931 májusa és októbere között, millió pengő

1931	Külföldi hitelek	Betétállomány	Összesen	Viszontleszámítolási hitelből finanszírozva
május 1. - június 30.	- 6	- 27	- 33	+ 55
július 1.- augusztus 31.	- 25	-25	- 50	+ 39
szeptember 1. - 30.	- 1	-9	- 10	- 3
Október 1. - 30.	- 2	-7	- 9	+11
Összesen (május- okt.)	- 34	-68	- 102	+ 102

Forrás: Ferber Katalin, Lépéshátrányban: a magyar kormány kölcsönszerzési kísérlete 1930-1931-ben, Gazdaság, XXII. évf. 1988. 1. szám, 102. oldal

4. tábla:

A Magyar Általános Hitelbank konszernjének követelése az állammal és a törvényhatóságokkal szemben, 1932. június 30-án, millió pengő

Hitelező	Követelés összege	Külföldön refinanszírozva	Belföldön refinanszírozva	Nincs refinanszírozva
I. Állammal szembeni követelések				
Hitelbank	86.8	61.5	14.5	10.7
Vállalatok	26.0	14.5	6.5	5.1
Affiliáltak	3.8	--	0.5	3.3
II. Törvényhatóságokkal szembeni követelések				
Hitelbank	10.2	6.2	0.6	3.4
Vállalatok	10.8	2.3	6.7	1.8
Affiliáltak	1.7	--	0.6	1.1
III. Összes követelés				
Állammal szemben	116.6	76.0	21.5	19.1
Törvényhatóságokkal szemben	22.7	8.5	7.9	6.3
Összesen	139.3	84.5	29.4	25.4

Forrás: MOL K269 Pénzügyminisztérium, Általános Iratok, 347. csomó, 370. tétel

5. tábla:

A Magyar Általános Hitelbank összes kihelyezése, millió pengő, 1931. október 31.

	Adós	Kihelyezés	Kezességvállalás	Összesen
1.	Állam, hatóságok	72,4	14,1	86,5
2.	Az intézet érdekkörébe tartozó vállalatok	145,7	12,0	157,7
3.	Affiliált pénzügyintézetek	32,5	2,2	34,7
4.	Egyéb pénzügyintézetek	20,2	0,1	20,3
5.	Ügyfelek és egyéb adósok	107,5	12,2	119,7
6.	Külföldi bank- és girókövetelések	6,8	--	6,8
	1-6. összesen	385,1		
7.	Kincstári váltó	25,0	--	25,0
8.	Jelzálogkölcson	41,0	--	41,0
9.	Egyebek	0,5	--	0,5
	1-9. összesen	451,5	40,5	492,2

Forrás: MOL Z 51 MÁH, Titkárság, 33. csomó, 470. tétel. A Magyar Általános Hitelbank jelenlegi helyzete. Az intézet 1931. október 31-i mérlege.